

HEINRICH
BÖLL
STIFTUNG
DERNEĞİ
TÜRKİYE
TEMSİLCİLİĞİ

Bu görüş yazısı, 'Foreign Policy for the 21st Century; Peaceful, Equitable, and Dynamic Turkey' başlıklı proje kapsamında Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği tarafından [Uluslararası İlişkiler Konseyi](#) ve [Global Akademiye](#) sağlanan destek çerçevesinde hazırlanmıştır.

Bu yazıya atıf için: Habibe Özdal, "Türkiye'nin Rusya Politikası ve Türk-Rus İlişkileri"
Panorama, Çevrimiçi Yayın, 19 Ekim 2022,
<https://www.uikpanorama.com/blog/2022/10/19/ho1/>

Telif@UIKPanorama. Çevrimiçi olarak yayımlanan yazıların tüm telif hakları Panorama dergisine aittir. Aksi belirtilmediği sürece, yayımlanan yazılarda belirtilen görüşler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK, Global Akademi, Panorama Yayın Kurulu ile editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.

Türkiye'nin Rusya Politikası ve Türk-Rus İlişkileri

Habibe Özdal

Türkiye'nin Rusya'ya yönelik siyaseti tarih boyunca kimi devamlılık unsurları gösterse de 2000'lerin başından bu yana yeni boyutlar kazanmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren "komünizme hayır, Sovyetlere evet" yaklaşımıyla ideolojik ve kimliksel olarak kendisine Batı dünyasında yer arayan Türkiye siyasi elitleri için Sovyetler Birliği (SSCB) Türkiye'nin dengeli dış politika arayışında önemli bir unsur olmuştur. İstisnai dönemler olmakla birlikte, Türkiye bu çerçevede Soğuk Savaş yıllarında dahi SSCB ile ilişkilerini sürdürmeyi sağlamış, ABD ile Kıbrıs konusunda 1960'larda Johnson mektubu ile başlayan derin krizin ardından Moskova ile daha yoğun işbirliğine gitmeyi tercih etmiştir. Yine de ilişkiler Soğuk Savaş döneminde büyük ölçüde ekonomi ve enerji gibi alanlarla sınırlı kalmıştır. İki ülke arasında farklı alanlarda işbirliğini görebilmek ve Rusya'yı sadece dengeleyici aktör olarak değil, ikili düzeyde iyi ilişkiler geliştirilebilecek bir devlet olarak konumlayan yaklaşım için 2000'lerin ortasını beklemek gerekecektir.

2000'ler Türk-Rus ilişkileri için yeni bir dönemi temsil etmekle birlikte, 20 yılı aşkın bir süreyi şüphesiz tek bir dönem olarak ele almak güçtür. Bu bakımdan 2000'li yılları da kendi içinde dönemlere ayırmak gerekmektedir. Yine de tüm 2000'ler boyunca Rusya'nın Türk dış politikası yapıcılarının gözünden hem bölgesel hem de -küresel iddiaları olması bakımından- küresel bir aktör olarak görülerek, ikili ilişkilerin kapsamlı olarak geliştirilmesi için özel çaba sarf edildiğini söylemek mümkündür.

2000'lerin başında her iki ülkede halen iktidarda olan isimler göreve gelmiştir. İlginç şekilde, aynı dönemde Türkiye de Rusya da farklı nedenlerden ötürü Batılı devletlerle ilişkilerini kuvvetlendirmeyi öncelemişti. Bu dönemde ikili ilişkilerdeki işbirliği odaklı yaklaşım çok yönlü dış politikanın gereği olarak öne çıkmıştı. 2008 küresel ekonomik krizi daha ziyade Batı ekonomilerinde daralma yaratmış, Rusya, Çin, Brezilya, Türkiye gibi ülkeler ise büyümeye devam etmişti. Söz konusu ortamda bu ülkeler yükselen uluslararası alanda ekonomik göstergelerine uygun olarak daha fazla söz sahibi olmak istemişlerdi. Aynı dönemde, yaşanan Gürcistan Savaşı'nın da gösterdiği gibi, Rusya da hem bölgesinde hem de uluslararası alanda daha aktif ve hatta saldırgan dış politika izlemeye başlamıştı. Türkiye'nin ise Avrupa Birliği ile üyelik müzakereleri kesintiye uğramıştı. İşte bu ortak payda üzerinden Türk-Rus ilişkilerinin ekonomiden siyasete pek çok alanda iş birliğini yoğunlaştırması ile Türkiye'nin dış politikada eksen değiştirip değiştirmediği de sorulmaya başlanmıştı.

2011 yılına gelindiğinde tarihte ilk kez iki ülke arasındaki sınır geçişlerinde vize serbestisi sağlanmış, her yıl iki ülke liderinin birbirlerini heyetleriyle birlikte ziyaretleri rutin hale gelmiş, ilişkiler sadece enerji ve ticaret alanlarında değil, eğitimden kültüre, turizmden sanata çeşitlenmiş ve yoğunlaşmıştı. İkili ilişkilerde yakalanan ivmenin çoğu kez liderler arasında kurulan iletişim ağının etkisiyle ortaya çıktığı söylenebilir. Bu aynı zamanda ikili ilişkilerin

yumuşak karnını oluşturmaktadır. Kurumsallaşma eksikliğinin ortaya çıkarttığı sıkıntıların en açık örneğini Kasım 2015'te yaşanan uçak düşürme hadisesi ve takip eden gelişmelerde görebiliriz. Suriye'deki Türkmen köylerini bombalayan ve bunu yaparken de Türk hava sahasını ihlal eden bir Rus savaş uçağının Türkiye tarafından düşürülmesi, ikili ilişkilerin tarihinde önemli bir dönüm noktası oldu. Kriz boyunca kurumlar devreye gir(e)memiş, nihayetinde her iki taraf da en sert önlemleri hayata geçirmiş, ikili ilişkiler büyük darbe almıştı. Yaklaşık sekiz ay boyunca hemen tüm alanlarda anlaşmalar/sözleşmeler askıya alınmış, diplomatik ilişkiler en düşük düzeyde seyretmişti. Nihayetinde ilişkilerde normalleşme adımı atıldıysa da ilişkilerin mevcut yapısı -uluslararası ilişkiler perspektifinden bakıldığında şaşırtıcı olmayacak şekilde- sorunsuz da değildir.

Normalleşme sonrası Türk-Rus ilişkileri, konuya bağlı olarak değerlendirilmesi gereken, bazı alanlarda işbirliğini bazı alanlarda ise rekabeti öne çıkartan bir dinamiğine sahip olduğu söylenebilir. Türkiye ve Rusya örneğinin Suriye'deki savaşta birlikte çalışan iki aktör iken Libya'da çatışan tarafları destekler durumdadır. Bu bakımdan iki ülke ilişkilerinin ortak çıkara, ortak değerlere, ortak uluslararası sistem tahayyülüne dayandığını söylemek zordur. Tüm bunlara rağmen tarafları bir araya getiren esas unsurun, birlikte çalışma gereksinimi olduğu söylenebilir. Bu gereklilik iki ülkenin kimi zaman sorunların/çatışmanın ana aktörleri olması kimi zaman ise bölgesel ve küresel dinamiklerin bu "ortaklığı" gerektirmesinden doğmaktadır.

Türkiye açısından Rusya hem önemli bir bölgesel aktör hem de kurulmakta olan/olduğu düşünülen Batı sonrası küresel düzenin önde gelen aktörlerinden biri, kilit önemde bir enerji tedarikçisi, yoğun işbirliği yapılan bir ortaktır. Rusya'nın sahip olduğu bu özellikler kısa vadede değişmeyecektir. Bu bakımdan Moskova ile hem iyi komşuluk ilişkilerine sahip olmak, hem farklılıkları yönetmek Türkiye açısından önemli olmaya devam edecektir.

Öte yandan Türk dış politikası açısından kurumların işlevselliğinin artırılması, çıkar temelli dış politika izlemenin önünü açarak, Türk-Rus ilişkilerindeki asimetrik karşılıklı bağımlılığın düzeyini Ankara lehine düşürmenin yollarını aramayı pekala mümkün kılabilir. Zira Türk-Rus ilişkilerinin en önemli zafiyetlerinden biri kurumsallaşma eksikliği ise, diğeri de tarafların birbirine bağımlılıklarındaki asimetridir. Lider arası diyalog kısa zamanda yoğun bir ilişki biçimi geliştirmeyi mümkün kılrsa da, uçak krizi örneğinde görüldüğü gibi, beklenmedik krizleri yönetecek mekanizmaların eksikliği yoğun şekilde hissedilmektedir.

İlişkilerdeki asimetri ise yalnızca ekonomik alan ile sınırlı değildir. Türkiye'nin hem enerji tedarikçisinde hem de enerji kaynaklarında çeşitliliği sağlaması uzun vadeli enerji güvenliği için de son derece önemlidir. Petrol ve doğalgaz konusunda var olan anlaşmalar uyarınca önemli bir tedarikçi durumunda olan Rusya'nın, Türkiye'nin ilk nükleer santrali olan Mersin Akkuyu'yu da inşa etmesi neticesinde enerjide Rusya'ya olan bağımlılığın pekiştiği söylenebilir. Güvenlik boyutuna bakıldığında ise bir yandan Karadeniz'de Kırım'ın ilhakından bu yana Rus askeri varlığının bölgede artması nedeniyle öte yandan Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu füze savunma sisteminde Rus yapımı S400'leri tercih etmesi sonucunda Rusya ile yaşanacak olan olası kriz

ve gerginlik durumlarında Türkiye aleyhine güvenlik zafiyeti ortaya çıkabilir. Tüm bu unsurlar ışığında Ankara'nın dış politika ve güvenlik alanında da Batılı devletlerle olan güven bunalımını aşması ve uluslararası örgütlerde geleneksel güçlü diplomatik varlığını yeniden tesis etmesi son derece önemli olacaktır. Bu sadece Türkiye'nin dış politikasında manevra alanını genişletmekle kalmayacak, Rusya ile ilişkilerinde de farklı alanlardaki müzakerelerde siyasi gücünün artmasına hizmet edecektir.

Sonuç olarak, Türkiye'nin Rusya siyaseti hem bölgesel güvenlik ve istikrar hem de küresel düzenin sürdürülmesi bakımından önem taşımaktadır. Tarihsel olarak rekabetle anılsa da esasında Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana Sovyetlerin Türkiye açısından uluslararası ilişkilerinde hep dengeleyici bir aktör olarak gözetildiğini de unutmamak gerekir. Yine de 2000'li yıllar ikili ilişkilerin tarihinde son derece önemli bir dönemi temsil etmektedir. İlişkiler çok yönlü olarak geliştirilmiş, dikkat çekici bir ivme kazanılmış, bölgesel güvenlik ve dış politika gelişmelerinde işbirliğinin sonuçları görülmüştür.

Yine de ilişkilerin doğal bazı sınırlılıkları vardır. Söz konusu limitler, iki ülkenin çıkarları, değerleri ve uluslararası sistem tahayyüllerindeki farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Fakat Rusya bölgesel ve küresel olarak Türkiye için önemli bir aktör olmaya devam edecektir. Bu bakımdan bugüne kadar ikili ilişkilerde elde edilmiş olan düzeyin, anlaşmazlıkları yönetmekte kullanmak, fakat aynı zamanda ekonomiden dış politikaya asimetrik karşılıklı bağımlılığı Ankara lehine dengelemeye çalışmak Türk dış politikası bakımından önceliklendirilmesi gereken bir strateji olarak öne çıkmaktadır.

Dr. Habibe Özdal, İstanbul Okan Üniversitesi

İstanbul Okan Üniversitesi İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi Uluslararası İlişkileri bölümünde Dr. Öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Lisans derecesini Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünden, Yüksek Lisans derecesini London Metropolitan Üniversitesi İnsan Hakları ve Sosyal Adalet bölümünden, Doktora derecesini ise Ankara Üniversitesi SBE'de Uluslararası İlişkiler bölümünden almıştır. Doktora tezi "Rus Dış Politikasında Ukrayna" başlığı ile 2016 yılında kitaplaştırılan Özdal'ın Rus dış politikası, Türkiye-Rusya ilişkileri, Avrasya siyaseti konularında çalışmaları bulunmaktadır. Özdal ayrıca Dış Politikada Kadınlar (DPK) İnisyatifi üyesidir.

